

Emlékmorzsák a Rádiózenekar múltjából...

Bikfalvy Ádám, a Rádiózenekar hajdani angolkürt szólistája – és egyben világnyelvek állandó tolmácsa – a közelmúltban töltötte be kilencvenedik évét. Ebből az alkalomból köszöntjük, és megismertetjük olvasóinkat az együttes hőskorából származó emlékmorzsákkal, amelyek remélhetőleg sokaknak nyújtanak képet a ma már hihetetlennek tűnő körülményekről.

■ *Hogyan kezdődött muzsikusi pályafutása?*

– Valójában autodidakta módon kezdtem képezni magamat, de később a Zenakadémián – ahol az előkészítő osztályokkal együtt összesen nyolc évet töltöttem el – a főtanszak tanárom Gáti Zoltán volt, aki végigkísérte a „pályafutásomat”, és az oboázás művészetével mellett megtanított a nádfaragás minden csínjára-bínjára is. Diplomakoncertemet a Zeneakadémia Nagytermében már a rádiózenekari kollégáimból alakult kamaragyüttes kísérte, Sándor János vezényletével, aki akkor még a zenekar timpanistája volt.

■ *Hogyan lett valaki a Rádiózenekar „angolkürtös szólistája”?*

– Ilyen státusz tulajdonképpen nem létezett, hivatalosan a szerződésben ez állt: II. oboa, mellékhangszer kötelezettséggel. Röviddel felvételem után Zsolt Jenő, a szólam legidősebb tagja félrevont, és így szólt hozzám: „*Ide figyelj! Én nem akarok többet angolkürtözni, ezt a hangszert ezután mindig te fogod játszani. Azonkívül, ami a II. oboát illeti, ha Mozart vagy Haydn szimfónia megy: te játszol, ugyancsak, ha külföldi karmester, vagy Ferencsik vezényel: te játszol, hiszen te vagy a művész! – én viszont minden tömegdal és korunk zenéje felvételen fújni fogok, mert ott azt játszik az ember, amit akar! És természetesen bejövök majd a fizetésért...*” Remek humora volt. Jenő, mint kiváló muzsikusi mindent lejátszott lapról, de hát eredetileg klarinétosnak tanult, és szép hangról nála nem lehetett szó, hiszen nem is nagyon gyakorolt.

■ *Mire emlékszik a forradalom időszakából?*

– 1956 októberében a Hősök tere közvetlen közelében folyt a próba. Utána, az utcára érve hatalmas, hömpölygő tömeg közé kerültem, ami a liget felé tartott. Hamarosan elének tárult a nem mindennapi, sőt történelmi jelenet: a Sztálin-szobor ledöntése. Így közvetlen közelről vehettem részt a forradalom kitörésében.

Hanglezérfelvétel közben 1982
(foto Wittner Géza)

■ *A Rádiózenekar az egyik legtöbbször turnézó együttes volt. Mik voltak a legemlékezetesebb állomások?*

– 1958 őszén a vonat kigördült a Keleti Pályaudvar füstös csarnokából, rajta két fapados vagonon a Rádiózenekar izgatott tagjaival Párizs felé! És ahogy átléptük a határt, a vasfüggönnyel, először tárult ki a szabad világ!

Franciaországban az éjszaka folyamán rácsatolták a vagonjainkat egy francia szerelvényre. Kora hajnalban nagy fékcsikorgásra ébredtünk. Megállt a vonat a nyílt pályán, mert a MÁV fapadosai nem bírták a francia mozdony sebességét. Így át kellett szállnunk a francia kocsikba, ahol álmukból felvert utasok néztek nem éppen barátságosan a keletről jött „honfoglalókra”, nem is csoda: a többnyire melegítő, borotvátalan betolakodók nem igazán voltak

bizalomgerjesztőek, inkább ijesztőek. De végül: Párizs, a Gare de l’Est, és a platformon várakoztunk a buszokra, amelyek a hotelba szállítottak minket.

A város szívébe érve hatalmas ováció tör ki a torkokból, hogy is ne: feltárult a fény városa, a hihetetlen, óriási forgalommal, a rengeteg autó, csillogó kirakatok, melyek fantasztikus árú tömegét kínálták. Eszembe jutott a Nagykörút, ahol a forgalom időnként egy-egy eldöcögő szovjet teherautót jelentett, és este jóformán a teljes sötétséget.

Mi voltunk a kivételezettek: muzsikuskok és futballisták, akiket kiengedtek, hogy valutát hozzanak az államnak – szerény kis napidíj fejében. De ki törődött a pénzzel – a látvány mindent megért! Párizsban a lenyűgöző méretű Pleyel teremben játszottunk, a fő szám Lajtha László VII. szimfóniája volt. Őt Párizsban jobban ismerték, mint itthon, úgy is mint a Francia Becsületrend kitüntetettjét. A nézőtér zsúfolt volt, mert kíváncsiak voltak a vasfüggöny túloldaláról érkezett együttesre.

Innen Brüsszelbe utaztunk, ahol zajlott a Világkiállítás, a hatalmas Atomium építmény árnyékában. Itt Lukács Miklós vezényelt, Fischer Anni volt a szólista.

Hat oboista: Eisenbacher Mihály, Bikfalvy Ádám, Zsolt Jenő (áll) Engl István, Tóth Lajos, Pfszter Mátyás

Visszaútban még megfordultunk Bécsben és Grazban, ahol találkoztunk a zenekar „disszidens” oboistáival. Egyikük boldog, a másik szomorú volt, aszerint, hogy mennyire váltak valóra reményeik.

Pfszter Mátyás, a Rádiózenekar első oboistája, kapott ugyan állást a Grazi Operaház zenekarában, de felesége – aki szólóénekes volt a pesti Operaházban – meg kellett elégedjen egy helyvel a kórusban. Matyi sajnos néhány év múlva meghalt leukémiában – talán a honvág is közrejátszhatott?

A párizsi ragyogást kiáltó ellentét követte: az 1959-es lengyelországi turné (Varsó, Poznan, Kattowice, Wroclaw) a második világháború szörnyű pusztításai mindenütt, amit a varsói Városházán a zenekar tiszteletére adott fogadás – ahol a pincérek folyamatosan töltögették a kiürült poharakba a szörnyű erős vodkát – sem tudott feledtetni. Az egyetlen üdítő esemény a Zelazowa Wola-i látogatás volt Chopin szülőházánál, amit csodálatosképpen még a háború is megkímélt.

Az 1960-as olasz turné újabb nagy élményt jelentett: (Brescia, Milano, Perugia, l'Aquila, Roma, Catania, Messina, Palermo, Torino, Novara, Modena, Verona és végül Velence) Dvořák Újvilág szimfóniája 13-szor! Az olaszok lelkesedése nem ismert határt, minden koncert nagy sikert hozott.

1968 márciusában Csehszlovákia, a Prágai Nemzetközi Tavasz Fesztivál, majd nyár elején utaztunk először Angliába. Hajnalban érkezünk Cheltenhambe, az éjszakai repülés után, éhesen és fáradtan, de a sok-sok új élmény feledtette a fáradtságot. Buszsofőrünk révén rögtön bepillanthattunk az angol belpolitikába, mikor ő nagy hangon kijelentette „I am not English, I am Welsh”! A hotelben megkaptuk a tradicionális angol reggelit: ham and eggs, vagy bacon and eggs és remek tea. Sajnos a koncerten „civilben kellett” játszani, mert frakkosládánk elkeveredtek a repülőtéren, de a hangszerek megérkeztek és ez a fő! Így elharsoghattuk az angol himnusz a hangverseny bevezetéseként. Itt is nagy volt a siker, a „hidegvérű” angolok lelkes tapsokkal fogadták a zenekart és karmesterét, Lehel Györgyöt.

Még ebben az évben Svájcba is eljutott a zenekar (Ascona, Locarno), ahol viszont éppen az a láda nem érkezett meg, amiben a trombiták és az angolkürt utazott. Így koncert előtt pár órával vadonatúj hangszereket hoztak, amiket lázas igyekezettel próbáltunk megismerni, hogy este játszassunk rajtuk. Nekem ráadásul a nádakkal kellett megküzdennem, hogy valamirevaló hangot hozhassak ki belőlük, miután a hangverseny éppen Debussy két Noktürnjével kezdődött, a nagyon kétnyes angolkürt-szólókkal. A tétel címe: „Felhők”, amit a későbbi években Gardelli mester így értelmezett: „nagyon finoman játsz, mert ez a holdfény, ami ki-ki csillog a felhők közül”. Igaz, hogy Vaszy Viktor véleménye teljesen más volt: „ez a hajókört hangja, ami felharsan egy a Szajján úszó hajóról, tehát durván játszsa!”

Hát ez a svájci interpretáció inkább erre hasonlított...

És még mindig ugyanabban az évben újabb francia, belga, nyugatnémet óriás-turné következett: (Párizs + hat koncert, Brüsszel – Antwerpen, Frankfurt, Stuttgart, München + 13 koncert, végül Hamburg.)

1969 szeptemberében Nizza, majd Chaise Dieu, ahol a katedrálisban Cziffra György volt a szólista, majd újból Párizs. Innen Angliába repültünk 25-én, ahol főleg Walesben játszottunk.

Prágai Nemzetközi Tavasz Fesztivál, a zenekar egy része a Hradzsín előtt

■ *Az európai turnék mellett járt az együttes az Egyesült Államokban is...*

– Többször is. Az első USA-beli hangverseny-körút 1971 novemberében izgalmas bevezetővel indult: a szovjet IL18-as repülőgép a túlterhelés miatt majdnem az Atlanti Óceánban landolt. Prágából indultunk és állítólag Amsterdamban tankolni kellett volna, de a pilóta úgy vélte, elég lesz az üzemanyag. Azonban az ellenszél és a sok nehéz hangszerláda miatt csak azt láttuk, hogy az amerikai part felé közeledve egyre alacsonyabban repülünk és a tenger vérsztjósólán csillog alattunk!

New Yorkot vártuk, de helyette egy ismeretlen és lakatlannak látszó majdhogynem holdbéli part közeledt, ahol még egy kis dombon is át kellett emelje a pilóta a gépet. Ez alig-alig sikerült, annyira közel voltunk már a földhöz A domb mögött kis repülőtér tűnt fel, ahol fegyveres amerikai katonák vettek körül minket. Nem csoda: egy vörös csillagos szovjet gép az USA-ban! Végül azonban tisztázódott a helyzet, Labradorban voltunk és miután elláttak üzemanyaggal, újra felszállhatunk és végre New Yorkban landoltunk, ahol kipihenhettük az izgalmakat.

Az Ohio államban lévő Limában a koncert után a hallgatóság sorai között haladva, egy elegáns öltözetű úr megkérdezte: „maguk milyen nyelven beszélnek egymás között? – természetesen magyarul – volt a válaszom. Érdekes – mondta – létezik egy ilyen nyelv? Azt hittem oroszul, vagy németül.”

A New Yorki koncerten megjelent Isay Belinsky oboa professzor, aki még Toscanini zenekarában is játszott (és erre nagyon büszke volt – méltán). Már a nyolcvanas éveiben járt, de még mindig gyakorolt és koncerteket látogatott. Engem meghívott a lakására, ami szép volt, de egy tűzfalra nézett – kilátás semmi. Nem csodáltam, mikor a későbbiekben Budapestre jött, ahol a Körszállóban foglalt szobát, valamelyik felső emeleten: „Úgy élek itt, mint egy király” – mondta. (Igaz, a dollár jó magasan állt akkoriban). Egyik délután elvittem a Margitszi-

Eisenbacher Mihály, Isay Belinsky, Tóth Lajos a Carnegie Hall előtt

getre. A rózsakertben földbe gyökerezett a lába, széttárta a karját és felkiáltott: „És még innen mennek ki az emberek Amerikába!”

Ez a turné hathetes volt, szólistáink a fiatal Kocsis Zoltán és Ránki Dezső, akik felváltva játszottak esténként. Zoli az első Bartók zongoraversenyt játszotta, míg „Dedi” Mozartot és Schumann-t. A Bartók első pokolian nehéz, de nem Zolinak, hanem a kíséretet vezénylő Lehel Györgynek, aki minden koncert előtt újra és újra próbálta, de sohasem sikerült úgy, hogy a szólista elégedett legyen. Kocsis fiatal kora ellenére kegyetlen kritikus volt, és ennek minden alkalommal hangot is adott.

■ *Milyen volt Amerika után a Szovjetunióba utazni?*

– Az első amerikai utunkat követően, még abban az évben – érdekes kontrasztként – a Szovjetunióba utaztunk. Moszkva, Leningrád, Donyeck – három koncert – de micsoda élmények! (És mekkora távolságok!)

Moszkva, a Vörös tér, a Kreml (és persze mellette a hatalmas GUM áruház) sok-sok újdonságot és érdekeséget tartogatott, egészen más világ, mint amihez eddig „nyugaton” hozzászoktunk! Leningrádi koncertünk után kihirdették, hogy az eredetileg tervezett vonat helyett repülőgépen utazunk Donyeckbe. Egy kimustrált, háborúból megmaradt régi típusú csapatszállító gép várt ránk a reptéren. Hatalmas hasa volt, és az ajtaja nem zárt jól. Volt, akinek a dobhártyája bánta.

A Rádiózenekar hőskorában egymásnak adták a kilincset a nagy világsztárok...

Már az 1960–70-es években is sok kiváló karmesterrel dolgoztunk, akikre csodálattal gondolok vissza, John Barbirolli, Charles Munch, Lovro von Matacic, Igor Markevitch, Doráti Antal, Jean Martinon, Lamberto Gardelli, Giuseppe Patané és Claudio Abbado, akivel az emlékezetes budapesti koncerteken kívül Reggio Emilia-ban is felléptünk. Luigi Nono új műve volt a középpontban, amely 4 piccolo kis szekundokban való süvítésével indult! Nono szemben velük egy páholyból hangerősítővel „működött közre”. A hatás félelmetes volt. A szerző hozzászólásokat várt... egy fiatalember így reagált: „Maestro, la sua musica e assolutamente insopportabile!” (elviselhetetlen a zenéje!) Ő türelmesen magyarázta, hogy egy forradalmár megkínzását és szenvedéseit igyekezett zenével kifejezni, amit szép hangzással nem lehet visszaadni.

■ *Mit jelentett Önnek ez a sok évtizednyi zenei élmény?*

– Ami az életben szép volt és még ma is szép: a zenének köszönhetem – a többi tanárainknak a Zeneakadémián, akiket még felsorolni is nehéz lenne a nyolc év folyamán, amit ott tölthettem. Köszönöm nekik is még egyszer – gondolatban... Boldoggá tett, hogy a Rádiózenekarban játszhattam, mert a zene volt az életemem és egy csodálatos zenekarban remek muzsikuskollégák között az élet tele volt izgalmas és érdekes örömmel.

(ZK)